

Dubrovački konzulat u Odesi

Vinko Ivančević

O razgranatoj mreži konzularnih predstavništava Dubrovačke republike u Sredozemlju na koncu 18. i početku 19. stoljeća, koliko je nama poznato, dosada su objavljena dva crteža. Osim toga izvršena je u dubrovačkom Pomorskom muzeju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti poveća tabla, koja prikazuje dubrovačka konzularna predstavništva u Sredozemlju. Niti po broju niti po mjestima mnogo se ne razlikuju ta tri prikaza dubrovačkih konzularnih predstavništava. Na sva tri crteža označeno je dubrovačko konzularno predstavništvo u Gallipolu (Turska). Međutim iz arhivske građe, koju smo pregledali, pronašli smo, da je Dubrovačka republika pedesetih godina 18. st. imala svoj konzulat u Gallipoli (Napuljsko kraljevstvo), pa smo ga na tom mjestu ucrtali na našem crtežu. Na nijednom od tih crteža nije ucrtan nijedan konzulat Dubrovačke republike u Crnom moru. Ipak je godine 1804. prema podacima, koje ovdje objavljujemo, Republika imala svoj konzulat u Odesi, pa ga unosimo u naš crtež. Osim toga smo unijeli u naš crtež još neka dubrovačka konzularna predstavništva, za koja smo našli spomena u Državnom arhivu. Međutim je potrebno, da naglasimo, da ne smatramo, da je ovdje objavljeni crtež obuhvatio sva konzularna predstavništva, koja je u to doba imala Dubrovačka republika u Sredozemlju. Daljim istraživanjima bogate građe naći će se još koji podatak, koji će nam ukazati, da je postojalo još koje konzularno predstavništvo Dubrovačke republike. Pogotovo

to vrijedi za vicekonzulate, kančelijere odnosno administratore, od kojih je ovdje samo nekoliko ucrtano. Republika je tada imala preko pedesetak konzularnih predstavništava, rasijanih skoro isključivo po Sredozemlju, pa je tako imala više konzularnih predstavništava negoli Austrija u to doba. Svakako ne mora se to shvatiti tako, da je u neko stanovito doba postojalo svih pedesetak konzularnih predstavništava, jer dok su se neka nova otvarala, dotle su se neka već postojeća sama od sebe gasila.

Na početku 19. stoljeća Republika je imala oko 280 brodova duge plovidbe s oko 25.000 kara nosivosti. Ti brodovi su tada zaposleni prijevozom robe i putnika po čitavom Sredozemlju, plovili su po Atlantskom oceanu do američke obale te su išli u Englesku i razne luke Kontinenta. Što se tiče Crnog mora, ograničit ćemo se ovdje na nastojanja Republike za slobodnu plovidbu njezinih brodova po Crnom moru samo na početku 19. stoljeća. Međutim, nalazimo već na koncu 18. st., kada je u odnosima između Republike i admirala Alekseja Orlova, zapovjednika ruske flote u Sredozemlju, nastupilo mirnije stanje, da Republika godine 1775. daje svome poslaniku u Toskani Franu Ranjini razne upute, te je između ostalog imao izviditi kod Orlova, da li je moguće za dubrovačke brodove postići slobodnu plovidbu po Crnom moru. Osim toga je imao razgovarati i o plovidbi u Baltiku. Republika je Ranjini pripremila i memorijal, koji je imao poslati gorfu Nikiti Panjinu u Petrograd. U

Dubrovačka konzularna predstavništva na Sredozemlju koncem XVIII. stoljeća

tom se memorijalu iznosi, da bi Republika željela, da bi se dubrovačkoj zastavi dozvolio pristup u ruskim lukama koliko u Baltiku toliko i na Crnom moru.

Godine 1800. pitanje plovidbe dubrovačkih brodova po Crnom moru pokreće dubrovački konzul u Carigradu Federik Chirico. Tada su brodovima falili tereti iz Jadrana i Levanta, te Chirico predlaže vladi, da bi dubrovački brodovi mogli naći zaposlenje s teretima izravno iz Italije za Crno more i obratno. Kod toga spominje, da bi Republika trebala plovidbu po Crnom moru objeručke prigrliti iz samog razloga, što bi tako mogla kupovati rusko žito za svoje potrebe. Senat se na to vraća godine 1801., ali je ponajprije htio pokušati i dobiti dopuštenje plovidbe samo za dva dubrovačka broda. Međutim se s time nije složio Chirico, a takvo je bilo mišljenje i visokog turskog dostojanstvenika, s kojim je o tome Chirico govorio. Malo kasnije Senat piše Chiricu, da se zauzme koliko kod ruskog dvora preko ruskog diplomatskog predstavnika u Carigradu toliko i kod Porte »za slobodnu i opću plovidbu brodova s dubrovačkom zastavom u svim lukama Crnog mora«. Na tome su radili u Carigradu i tadašnji poklisari harača Nikola Saraka i Ivan Vlaho Kaboga. I tako je godine 1802. vještoj dubrovačkoj diplomaciji uspelo dobiti dopuštenje za slobodu plovidbe dubrovačkih brodova po Crnom moru. te je vlada o tome poslala okružnicu svojim konzulima, da obavijesti kapetane, koji bi se time htjeli koristiti. S obzirom na ovaj uspjeh svoje diplomacije dubrovačka se vlada izravno zahvalila ruskom diplomatskom predstavniku Tomaru u Carigradu.

Naravno, da slobodnu plovidbu po Crnom moru nije Republika u to doba mogla postići bez troškova i to dosta znatnih. Zato je Senat 15. VI. 1803., da bi nadoknadio te troškove, donio zaključak o nametu, koji je iznosio 3% od vozarine za brodove u plovidbi po Crnom moru u odlasku i povratku. Međutim kad se od tog nameta u novči onoliko, koliko se potrošilo, da bi se postigla slobodna plovidba po Crnom moru, namet se imao sniziti na 1½% od vozarine. Jednodobno je Senat ovlastio svog carigradskog konzula Chirica, da za oslobođenje plovidbe od visokih nameta za prolaz u Crno more može potrošiti 10.000 turskih piastara, a tim su se izdatkom imali teretiti brodovi srazmjerno svojim karima, a iznosi naplatiti na koncu godine 1803. skupa s arboratikom. I petnaestorici dubrovačkih kapetana, koji su se u svibnju 1803. sa svojim brodovima našli u Carigradu, bilo bi milo — kako to proizlazi iz njihove predstavke, koju upućuju vladi u Dubrovnik — da vlada otvori plovidbu za Crno more, makar uz tešku žrtvu od spomenutih 10.000 piastara te su sporazumni s nametom od 3% na vozarinu. Kako izvještavaju vladu konzul Chirico i poznati dubrovački diplomat Miho Božović, ta je svota bila i potrošena u tu svrhu. Međutim s tom svotom nisu završili troškovi, već je Republika i kasnije morala trošiti u vezi sa slobodnom plovidbom svojih brodova po Crnom moru.

Ali veliku zapreku proširenju dubrovačke plovidbe na Crno more predstavljala je visoka pristojba, koju su Turci naplaćivali za prolaz brodova. Ta je pristojba iznosila dvije pare po carigradskom kilu ukrcanog tereta. Osim toga Turci su naplaćivali tu pristojbu, kad bi dubrovački brodovi u samom Carigradu preuzimali teret s drugih brodova evropskih država. Međutim jedne i druge pristojbe bili su oslobođeni ruski, austrijski i drugi brodovi, pa su dubrovački diplomatski predstavnici tražili, da se s dubrovačkim brodovima onako postupa, kako se postupa s brodovima drugih evropskih država, koje su najviše povlaštene. Spomenutom vještom dubrovačkom diplomatu Mihu Božoviću uspelo je, naravno uz bogate darove, da dubrovačke brodove oslobodi od tih visokih pristojba, koje su, kako su to otkrili on i drugi dubrovački diplomati u Carigradu, naplaćivali u svoju korist rajs efendija i još tri visoka turska dostojanstvenika. Međutim odsada su dubrovački brodovi plaćali vrlo snižene pristojbe za prolaz u Crno more, a tako isto i za izlaz iz Crnog mora. O slobodnoj plovidbi po Crnom moru, kao i o oslobođenju od visokih pristojba i o njihovom sniženju na razini kako su ih plaćali brodovi drugih evropskih država, uspelo je Dubrovčanima, da 2. IV. 1804. dobiju sultanov hatišerif, koji je bio unesen u knjige turske kancelarije, da bi ga se »učinilo vječnim«, kako vladu u Dubrovniku izvještava spomenuti Božović. S Portom je bilo mnogo teže urediti pitanje prolaza brodova za Crno more, negoli s Rusima, jer je ključ prolaza u turskim rukama, a osim toga su Turci htjeli da od toga imaju vrelo velikih osobnih prihoda.

Odmah poslije potpisivanja hatišerifa vidimo pravu bujicu dubrovačkih brodova iz Carigrada u pravcu Odeše i Taganroga, a to se i idućih godina stalno nastavlja. U Dubrovniku se sada razvila živa trgovina s ruskim žitom, a i vlada se zanima, da bi kupila rusko žito za potrebe svog pučanstva. Dubrovčani se tada naseljavaju u Taganrogu i Odesi, da bi mogli bolje izvršavati naloge svojih dubrovačkih zemljaka za kupovinu žita. Mnogi Dubrovčani s dubrovačkim brodovima, iznajmljenim za prijevoz žita, putuju kao pratioci tereta izravno iz Dubrovnika za Taganrog, da tamo kupe i nakrcaju teret te ga upute ili sami prate radi prodaje u Barcelonu, Tarragonu ili Lisabon. Konzul Chirico 16. IV. 1805. piše vladi u Dubrovnik, da su kroz Bospor prošli za Odesu 46 dubrovačkih brodova, da su dva u kanalu, a tri su pripravna da otputuju iz Buyukdera, navodeći za sve te brodove imena njihovih kapetana.

Razumljivo je, da je često zalaženje dubrovačkih brodova u crnomorske luke sada zahtijevalo, da tamo bude i dubrovački konzulat, koji će štiti probitke dubrovačke trgovine i plovide. Našli smo, da je službu konzula g. 1804., do 1806. obavljao Felice de Ribas. Prema Chiricovom izvještaju vladi to je čovjek velikog ugleda kod ruskog dvora i vlade. Gubernator Odeše Richelieu u svom pismu Chiricu piše, da je veseo

što kao konzula Dubrovačke republike u Odesi vidi Ribasa, koji uživa opće štovanje. Iz g. 1805. zabilježen je u knjigama »Diversi della navigazione« izjava dubrovačkog kapetana Josipa Miha Dinarića, koji se tada sa svojom pulakom »S. Giuseppe«, nalazio u luci Odesi. Kapetan nije imao novaca, da bi opskrbio brod sa svim što mu je potrebno za putovanje do Alžira, pa posuđuje 300 španjolskih kolonarskih peča od jednog drugog dubrovačkog kapetana Ivana Paljatića (Paljetka), koji se tada nalazio u Odesi. Ta njegova izjava ovjerovljena je od dubrovačkog konzularnog ureda u Odesi i unesena u spomenutu knjigu dubrovačke kancelarije. Iduće godine 1806. poduzetni dubrovački trgovac Ivan Golubović zaključio je 7. IV. 1806. prevozni ugovor s dubrovačkim kapetanom Antunom Vlahom Barabićem, koji je imao sa svojim brodom »La Rachele« otploviti iz Dubrovnika za Odesu i tamo krcati žito za Barcelonu ili Tarragonu. Brodom je otputovao i pratilac tereta Petar Nikole Lučić, osoba povjerenja spomenutog Golubovića, kojemu je Golubović predao novac za kupovinu žita. U opširnim uputama, koje Golubović daje Lučiću, upućuje ga, da se u Odesi obrati na austrijskog podanika Iliju Draškovića, koji će mu biti od pomoći pri kupovini žita. Nadalje u tim uputama Golubović kaže Lučiću, da potrebne isprave, koje imaju pratiti teret, dade potvrditi od tamošnjeg dubrovačkog konzula t. j. onog u Odesi. Na putovanju se Lučić imao držati potpune neutralnosti, nije smio krcati robu, koja se smatrala kriomčarskom ili učiniti nešto, što zabranjuju ratujuće stranke. Osobito se imao držati daleko od blokiranih mjesta. Prema Golubo-

vićevoj zamisli Lučić je u Španjolskoj s novcem od prodanog žita imao kupiti kave i šećera i to dovesti u Dubrovnik. Ali do tog putovanja sa žitom nije uopće došlo, jer kad je brod stigao u Odesu, već su Francuzi bili zaposjeli Dubrovnik. Bojeći se ratnih prilika, koje su tada nastale i za Dubrovnik, Golubović piše Lučiću u Odesu, da ne krci žito. Zbog toga kapetan broda upućuje proteste pratiocu tereta Lučiću. Svi ti protesti, kao i Lučićevi odgovori na njih, ovjerovljeni su sa strane dubrovačkog konzula u Odesi i uneseni u spomenutu knjigu »Diversi della navigazione«. I kad se kasnije kapetan vratio u Carigrad s praznim brodom iz Crnog mora, za gubitak vremena od 3 mjeseca i 10 dana i za ostale svoje troškove napravio je Goluboviću račun u tri razne valute, što je iznosilo 633:10 kolonarskih peča, 140 dukata i 751:31 pjastru.

Ništa se nije sačuvalo od samog dopisivanja: niti što je Republika pisala svom konzulu u Odesi, a niti što je konzul pisao Republici u Dubrovnik. Konzul u Odesi bio je u izravnom dopisivanju s konzulom Chiricom u Carigradu, pa je razumljivo, da to dopisivanje ne možemo naći u dubrovačkom Državnom arhivu. Svakako je značajno, da je Dubrovačka republika u želji za proširenjem svoje trgovine, a osobito svoje plovidbe, nastojala otvoriti put svojim brodovima u Crno more ne žaleći pri tome velike troškove. Osobito je željela, da kod toga budu obuhvaćene ruske luke na Crnom moru, koje su već tada značajne izvozne luke za rusko žito. Da bi zaštitila probitke svoje trgovine i svoje plovidbe u tim lukama, Dubrovačka je republika na početku 19. st. otvorila svoj konzulat i u Odesi.